

Varėnos šnektos daiktavardžio morfologinio proceso (fleksinių formų) natūralumas

VITALIJA KARACIEJŪTĖ

Lietuvos edukologijos universitetas, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

El. paštas: vitalija.karaciejute@leu.lt

Varėnos šnektos daiktavardžio morfologinio proceso (fleksinių formų) natūralumas iki šiol nėra tirtas ir aprašytas. Straipsnio tikslas – nustatyti šios šnektos daiktavardžių viso morfologinio proceso (fleksinių formų) skaidrumą; remiantis natūraliosios morfologijos teorijos principais, įvertinti ir aprašyti konstrukcinę linksnių formų ikoniškumą, daiktavardžio formų (vertikalųjį) ir galūnių (horizontalųjį) sinkretizmą. Varėnos šnektos fleksinių formų analizė parodė, kad ne visas morfologinis procesas (fleksinės formos) yra skaidrus – šnekteje esama neikoniškų ir sinkretinių formų, todėl netikslu būtų šnektos fleksinę sistemą laikyti idealiai natūralia.

Raktažodžiai: Varėnos šnektą, natūralioji morfologija, konstrukcinis linksnių formų ikoniškumas, vertikalusis (formų) sinkretizmas, horizontalusis (galūnių) sinkretizmas

ĮVADAS

Natūralumo teoriją sudaro universalus žymėtumo teorija (angl. *universal markedness theory*), tipologinio adekvatumo teorija (1) (angl. *theory of typological adequacy*) ir konkrečios kalbos sistemos adekvatumo teorija (angl. *theory of language-specific system adequacy*) [3, 23]. Nors, W. Dresslerio [3, 23] teigimu, sistemos adekvatumas susijęs su daugeliu sutartinių, arba pasirinktinių, elementų, tačiau kartu jis yra reguliuojamas visuotinių principų, vienas iš jų – paradigmos struktūros sąlyga, pasiūlyta W. U. Wurzelio (1984 (2)).

Teorinė ir parametruota universalus žymėtumo teorijos sąvoka *žymėtumas* (angl. *markedness*) grindžiama ekstralingvistinėmis ir semiotinėmis idėjomis ir siejama su tuo, kas yra paprasta, kognityviai labiau prieinama, veiksminga, t. y. produktyvu bendravimo procese [4, 290]. Taigi čia svarbu minėti iš semiotikos kilusį ikoniškumo (3)

(1) Dar žr. [4, 293].

(2) Wurzel, W. U. *Flexionsmorphologie und Natürlichkeit* (Studia Grammatica, XXI). Berlin, 1984.

(3) Apie ikoną (ženklą) ir ikoniškumą plačiau žr. [15, 47–72].

(angl. *iconicity*) parametą ir jo konstrukcinio ikoniškumo (angl. *constructional iconicity*) subparametą [4, 290].

Morfologinis procesas bus maksimaliai natūralus, jeigu jis „atitiks savo ikonišką funkcinį potencialą“ (4), kitaip tariant, jeigu bus sudaryta galimybė, arba sąlyga, konstrukciškai ikoniškam produktyvumui. Vadinasi, morfologinis procesas turi būti adityvinis (angl. *additive*), o ne subtraktinis (angl. *subtraction*) ar modifikacinis (5) (angl. *modification, conversion*) [1, 58–59] (6). Taigi L. Bauerio aptartas morfologinis procesas siejamas su W. U. Wurzelio aprašytomis tam tikromis morfologinėmis operacijomis, arba kaitybos taisyklėmis, kurios lemia morfologinių kategorijų formalų simbolizavimą žodyje ir kuriomis sukuriama fleksinė (kaitybinė) formos, savo fonologine substancija kiekybiškai ir (arba) kokybiškai besiskiriančios nuo žodžių pamatinių formų [18, 42; 14, 35].

Pietų aukštaičių patarbei priskiriamos Varėnės šnektos daiktavardžio morfologinio proceso (fleksinių formų) natūralumas iki šiol nebuvo tirtas ir aprašytas, todėl tyrimu siekiama nustatyti šios šnektos daiktavardžių viso morfologinio proceso (fleksinių formų) skaidrumą. Keliama prielaida, kad tiriamosios šnektos fleksinė sistema nėra idealiai natūrali. Remiantis natūraliosios morfologijos teorijos, kuri susiformavo susiejus žymėtumo ir fonologinio natūralumo sąvokas [4, 289], principais (7), siekiama įvertinti ir aprašyti konstrukcinį linksnių formų ikoniškumą, daiktavardžio formų (vertikalųjį) ir galūnių (horizontalųjį) sinkretizmą.

Empirinę tyrimo medžiagą sudaro straipsnio autorės 2005–2013 metais individualiai sukaupti šnektos tekstai iš Varėnos ir arčiausiai jos esančių kaimų – Akmeiš, Babriškių, Baččių, Beržupio, Giraitės, Kašėtų, Megežerio, Matūizų, Perlojės, Pauosupės, Rūdnios, Senosios Varėnės, Utos, Zervynų, Žiūrų. Analizuoti pasirinkta vyresnės kartos atstovų (8), gimusių 1913–1939 m. ir nuolat gyvenančių tiriamosios šnektos plote, kalba. Tiriant Varėnos šnektos fleksinės sistemos natūralumą, naudotasi deskriptiniu, opozicijų ir distribuciniu metodais.

KONSTRUKCINIS LINKSNIŲ FORMŲ IKONIŠKUMAS

Varėnos šnektos daiktavardžiai kaitomi prie pamatinės formos kamieno pridėdant vis kitą, skirtingą, o ne papildomą, gramatinę morfemą [plg. 14, 35]. Ir, nors morfologinis procesas maksimaliai natūralus yra tada, kai optimaliai koduojamas specifinėje kategorijoje [1, 59], adityvinės (9) taisyklės (darant išvestines formas) gali būti derinamos su modifikacinėmis (10) ir net subtraktinėmis (11) taisyklėmis [18, 43; 14, 36]. Taisyklės egzistuoja ten, kur

-
- (4) “A morphological process is maximally natural if it applies within its iconic function-potential and if it is optimally coded in a category-specific way” [1, 58].
 - (5) Dėl terminų *modifikacinis* ir *moduliacinis* žr. [14, 36; 2 išnaša].
 - (6) Čia ir kitur autorius remiasi W. Mayerthaleriu (1981).
 - (7) Plačiau apie šią teoriją žr. [7; 11; 18].
 - (8) Informantai, gimę XX amžiaus 2–4 deš. (~70 ir daugiau metų), darbe sąlygiškai vadinami vyresniąja karta; plg. [5, 6; 16, 17–18].
 - (9) Adityvinis, arba segmentinis adityvinis, išvestinių formų tipas turimas tada, kai išvestinių formų gramatinė morfema išlaiko pamatinės formos segmentinį elementą, prie kurio pridėdamas koks nors kokybiškai skirtingas elementas [18, 43]; plačiau žr. [14, 36–37].
 - (10) Modifikacinis išvestinių formų tipas turimas tada, kai išvestinės formos gramatinė morfema nuo pamatinės formos gramatinės morfemos skiriasi ne segmentų skaičiumi, o kokybe arba kai jų gramatinės morfemos turi vienodą segmentų skaičių ir skiriasi baigiamaisiais segmentais [18, 43]; plačiau žr. [14, 37–38].
 - (11) Subtraktiniam išvestinių formų tipui priklauso tokios išvestinės formos, kurių gramatinės morfemos turi mažiau segmentų už pamatinės formos gramatinę morfemą [18, 43–44]; plačiau žr. [14, 38].

fleksinės formos kiekybiškai ir (arba) kokybiškai skiriasi nuo žodžių pamatinių formų, tačiau yra išvestinių formų, kurioms būdingos nulinės taisyklės (angl. *zero rules*) [18, 42, 50] (12).

Fleksinių formų kodavimas remiasi penkiais konstrukcinio ikoniškumo laipsniais; konstrukcinis ikonizmas „išryškėja tada, kai dviejų kategorijų asimetrija semantinio žymėtumo atžvilgiu atsispindi jų simbolizavimo asimetrijoje“ [18 (13), 50–51; plg.: 11, 18; 14, 39].

Fleksinių formų kodavimas gali būti *maksimaliai ikoniškas* (max *sim*) (asimetrija realizuojama adityviškai), *mažiau negu maksimaliai ikoniškas* (*sim*) (asimetrija realizuojama modifikuotu adityviniu būdu), *minimaliai ikoniškas* (min *ik.*) (asimetrija realizuojama modifikuotai), *neikoniškas* (-*ik.*) (semantinio žymėtumo asimetrija neatsispindi simbolizavimo asimetrijoje; neikoniškos yra nekintamojo tipo formos), *kontraikoniškas* (kontrik.) (semantinio žymėtumo asimetrija atsispindi inversinėje simbolizavimo asimetrijoje; kontraikoniškos yra subtrakcinio tipo formos) [14, 39].

Toliau pateikiami Varėnos šnektos visų kamienų daiktavardžių išvestinių formų tipai ir ikoniškumo laipsniai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Varėnos šnektos daiktavardžių išvestinių formų tipai ir ikoniškumo laipsniai (14)

Vyriškasis linksniavimas (<i>a</i> , <i>ia</i> ₁ , <i>ia</i> ₂ , <i>u</i> , <i>iu</i> kamienai)			
Linksnis	Fleksinė forma	Formos tipas	Ikonizavimo laipsnis
Pamatinė forma <i>darž-as</i> , <i>kė.l-es</i>			
Vns. kilm.	<i>darž-o.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-o.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. naud.	<i>darž-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. gal.	<i>darž-u.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-u.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. įng.	<i>darž-ù</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-ù</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. viet.	<i>darž-ì</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-ì</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. iliat.	<i>darž-añ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>kė.l-eñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. vard.	<i>darž-aĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>kė.l-eĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. kilm.	<i>darž-ũr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>kė.l-ũr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Dgs. naud.	<i>darž-ám</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>kė.l-ém</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška

(12) Nekintamasis (angl. *unchanged*) išvestinių formų tipas, kai išvestinės ir pamatinės formų gramatinės morfemos nesiskiria nei savo ilgumu, nei struktūra [18, 49–50; 14, 38].

(13) Atkreiptinas dėmesys į tai, kad W. U. Wurzelis [18, 50–51], aptardamas ikoniškumo laipsnius, nemini *mažiau negu maksimaliai ikoniško* (*sim*) fleksinių formų kodavimo.

(14) Remiamasi oksitoninio kirčiavimo daiktavardžiais, kad būtų geriau atstovaujama visoms fleksinėms klasėms.

1 lentelės tęsinys			
Vyriškasis linksniavimas (<i>a, ia₁, ia₂, u, iu</i> kamienai)			
Linksnis	Fleksinė forma	Formos tipas	Ikoniškumo laipsnis
Dgs. gal.	<i>darž-ùs</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>keĩ-ùs</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. įng.	<i>darž-aĩs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>keĩ-eĩs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. viet.	<i>darž-uosa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>keĩ-uosa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. iliat.	<i>darž-uosna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>keĩ-uosna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Pamatinė forma <i>gřo.v-ĩs, sun-ùs, řpiec-ùs</i> (15)			
Vns. kilm.	<i>gřov-o.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>su.n-àùs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>řpiec-àùs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Vns. naud.	<i>gřov-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>sún-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>řpiec-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. gal.	<i>gřov-i.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>sún-u.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>řpiec-u.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. įng.	<i>gřo.v-ù</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>su.n-uĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>řpiec-ù</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. viet.	<i>gřo.v-ĩ</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>dang-ùj</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>řpiec-ùj</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. iliat.	<i>gřo.v-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>dang-uĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>řpiec-uĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. vard.	<i>gřo.v-eĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>su.n-aĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>řpiec-eĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. kilm.	<i>gřo.v-ũr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>su.n-ũr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>řpiec-ũr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Dgs. naud.	<i>gřo.v-ėm</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>su.n-ám</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>řpiec-ėm</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška

(15) Varėnos šnekteje daiktavardis *řpiecùs* kirčiuojamas pagal 4 kirčiuotę; plg. [8].

1 lentelės tęsinys			
Vyriškasis linksniavimas (<i>a, ia₁, ia₂, u, iu</i> kamienai)			
Linksnis	Fleksinė forma	Formos tipas	Ikonišumo laipsnis
Dgs. gal.	<i>gřo.õ-ùs</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>sún-us</i>	nekintamasis	neikoniška
	<i>špieč-ùs</i>	nekintamasis	neikoniška
Dgs. įng.	<i>gřo.v-eĩs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>su.n-aĩs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>špiec-eĩs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. viet.	<i>gřo.õ-úosa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>daņg-úosa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>špieč-úosa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. iliat.	<i>gřo.õ-uõsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>daņg-uõsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>špieč-uõsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Moteriškasis linksniavimas (<i>ā, ē</i> kamienai)			
Pamatinė forma <i>kas-à, de.ž-ę</i>			
Vns. kilm.	<i>kas-õs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Vns. naud.	<i>kās-ai</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>dęž-ei</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Vns. gal.	<i>kās-u.</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>dęž-i.</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. įng.	<i>kas-ù</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ì</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. viet.	<i>kas-õì</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęì</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Vns. iliat.	<i>kas-õn</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęn</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. vard.	<i>kās-o.s</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>dęž-ę.s</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. kilm.	<i>kas-ĩr</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ĩr</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. naud.	<i>kas-õm</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęm</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. gal.	<i>kas-às</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ès</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. įng.	<i>kas-õm</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęm</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. viet.	<i>kas- ósa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęsa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. iliat.	<i>kas-õsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>de.ž-ęsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška

1 lentelės tęsinys			
Mišrusis linksniavimas (<i>i_m</i> , <i>i_{fr}</i> , <i>C_m</i> , <i>C_f</i> kaminiai)			
Linksnis	Fleksinė forma	Formos tipas	Ikoniškumo laipsnis
Pamatinė forma <i>dañc-ìs</i> , <i>piřc-ìs</i>			
Vns. kilm.	<i>dañc-ò.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-iēs</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Vns. naud.	<i>dañc-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-ei</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. gal.	<i>dañc-i.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-i.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. įng.	<i>dañc-ù</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. viet.	<i>dañc-ř</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-ř</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. iliat.	<i>dañc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>piřc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. vard.	<i>dañc-i.s</i>	modifikuotas adityvinis	mažiau negu maksimaliai ikoniška
	<i>piřc-i.s</i>	modifikuotas adityvinis	mažiau negu maksimaliai ikoniška
Dgs. kilm.	<i>dañt-ũ</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>piřc-ũ</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Dgs. naud.	<i>dañc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>piřc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. gal.	<i>dañc-ìs</i>	nekintamasis	neikoniška
	<i>piřc-ìs</i>	nekintamasis	neikoniška
Dgs. įng.	<i>dañc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>piřc-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. viet.	<i>dañc-řsa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>piřc-řsa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. iliat.	<i>dañc-řsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>piřc-řsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Pamatinė forma <i>akm-uō</i> , <i>ses-uō</i>			
Vns. kilm.	<i>ākmeñ-o.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>seser-s</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. naud.	<i>ākmeñ-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>sė.ser-ei</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Vns. gal.	<i>ākmen-i.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>sė.ser-i.</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. įng.	<i>ākmeñ-u</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>seser-iñ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška

1 lentelės tęsinys			
Mišrusis linksniavimas (i_m, i_f, C_m, C_f kamienai)			
Linksnis	Fleksinė forma	Formos tipas	Ikoniškumo laipsnis
Vns. viet.	<i>akmen-ĩ</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>**seser-ĩ</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Vns. iliat.	<i>akmen-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>**seser-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. vard.	<i>akmen-i.s</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>sẽ.ser-i.s</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. kilm.	<i>akmen-ĩr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
	<i>seser-ĩr</i>	subtrakcinis	kontraikoniška
Dgs. naud.	<i>akmen-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>seser-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. gal.	<i>akmen-is</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>sẽ.ser-is</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. įng.	<i>akmen-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
	<i>seser-iĩ</i>	modifikacinis	minimaliai ikoniška
Dgs. viet.	<i>akmen-ĩsa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>**seser-ĩsa</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
Dgs. iliat.	<i>akmen-ĩsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška
	<i>**seser-ĩsna</i>	adityvinis	maksimaliai ikoniška

Laipsniais įvertintas Varėnos šnektos (16) formų ikoniškumas rodo, kad ryškiau koduojamos daugiskaitos (jos formų konstrukciškai yra „daugiau“), o ne vienaskaitos formos, t. y. daugiskaitos kodavimas šnekteje dažnesnis. Tai, A. Rosino [14, 39] teigimu (17), būdinga natūralioms kalboms.

Palyginus Varėnos šnektos daiktavardžių vienaskaitos ir daugiskaitos formų konstrukcinio ikoniškumo kodavimą matyti, kad vyriškojo linksniavimo a, ia_1 kamienų daugiskaitos įnagininko, vietininko ir iliatyvo formos yra maksimaliai ikoniškos, vadinasi, maksimaliai natūralios, taigi ir konstrukciškai produktyvios. a, ia_1 kamienų vienaskaitos įnagininko, vietininko ir iliatyvo formos šnekteje yra kontraikoniškos arba minimaliai ikoniškos.

a, ia_1 kamienų paradigmoje vyrauja kontraikoniškos formos, kiek mažiau yra minimaliai ikoniškų formų, t. y. vienaskaitos iliatyvas, daugiskaitos vardininkas, naudininkas, galininkas.

Vyriškojo linksniavimo ia_2, u, iu kamienų paradigmoje, be daugiskaitos įnagininko, vietininko ir iliatyvo, maksimaliai ikoniškos dar ir u, iu kamienų vienaskaitos kilmininko formos; ia_2 kamieno vienaskaitos kilmininko forma yra kontraikoniška. u, iu kamienų paradigmoje, skirtingai nei a, ia_1 kamienų, yra neikoniškų daugiskaitos galininko formų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, nors ia_2 ir u, iu kamienai yra gana panašūs (panašumo indeksas atitinkamai 7,9 ir 9,1), jų formų kodavimas ne visada yra vienodas – be skirtingo vienaskaitos kilmininko formų kodavimo, nevienodas vienaskaitos įnagininko (ia_2 ir iu

(16) Plg. Jonišio [5, 95–102] ir šiaurinių širvintiškių šnektų duomenis [12, 58–60].

(17) Autorius remiasi W. Mayerthaleriu (1981); plg. [11, 19].

kamienų formos kontraikoniškos, *u* kamieno forma – minimaliai ikoniška), vienaskaitos vietininko (*i_a*, kamieno forma kontraikoniška, *u*, *i_u* kamienu – minimaliai ikoniška) ir daugiskaitos galininko (*i_a*, kamieno forma minimaliai ikoniška, *u*, *i_u* kamienu – neikoniškos) kodavimas.

Moteriškojo linksniavimo *ā*, *ē* kamienu paradigmose vyrauja maksimaliai ikoniškos formos. Maksimaliai koduojamos vienaskaitos ir daugiskaitos naudininko, vietininko ir iliatyvo formos; daugiskaitos galininko ir įnagininko formos taip pat yra maksimaliai ikoniškos, tačiau šių linksnių vienaskaitos kodavimas yra minimaliai ikoniškas. Maksimaliai ikoniškos ir *ā*, *ē* kamienu daugiskaitos vardininko formos.

Mišriojo linksniavimo *i_m*, *i_f*, *C_m*, *C_f* kamienu maksimaliai ikoniškos yra daugiskaitos vietininko ir iliatyvo formos. Jų atitinkamos vienaskaitos formos yra kontraikoniškos arba minimaliai ikoniškos. *i_f* kamieno maksimaliai ikoniška dar ir vienaskaitos kilmininko forma, mažiau negu maksimaliai ikoniškai koduojamos daugiskaitos vardininko formos.

Kaip matyti, visų kamienu paradigmose maksimaliai ikoniškai koduojamos daugiskaitos vietininko ir daugiskaitos iliatyvo formos, vadinasi, šių linksnių formos, taigi ir morfologinis procesas, visada yra maksimaliai natūralūs. Ir, nors nėra iki galo iširta, kaip iš natūralumo formuojasi produktyvumas, tačiau atrodo, kad natūralumas didina produktyvumą [1, 59] (18). Natūralias formas šnektos vartotojai lengviau pasidaro ir greičiau supranta [plg. 1, 59].

Norint nustatyti morfologinio proceso žymėtumo laipsnį, reikėtų atkreipti dėmesį į jo semantinį ir simbolizavimo žymėtumus [14, 40]. Apibendrinus 1-os lentelės duomenis, galima teigti, kad maksimaliai paprastas ir maksimaliai nežymėtas (*max sim*) yra segmentinis adityvinis morfologinis procesas, t. y. visos maksimaliai ikoniškos formos. Kiek mažiau natūralus ir paprastas, taigi ir nežymėtas (*sim*), yra modifikuotas adityvinis procesas, t. y. visos mažiau negu maksimaliai ikoniškos formos. Modifikuotas morfologinis procesas, t. y. minimaliai ikoniškos formos, šnekteje yra žymėtas (*sim̄*), o subtrakcinis morfologinis procesas, t. y. kontraikoniškos formos, yra maksimaliai žymėtas (*max sim̄*) [plg. 14, 40].

Morfologinis procesas maksimaliai natūralus tada, kai jis optimaliai koduojamas kategorijoje [1, 59] (18), o „simbolizavimas yra optimalus resp. maksimaliai paprastas tik tada, kai jis yra konstrukciškai ikoniškas, vienodas ir skaidrus“ [14, 40] (20). Be to, nuo morfologinio proceso skaidrumo, ikoniškumo ir vienodumo priklauso formos produktyvumo laipsnis [14, 40].

Varėnos šnektos skaičiaus ir linksnio kategorijų simbolizavimas, kaip matyti 1-oje lentelėje, nėra vienodas, optimalus ir skaidrus – yra neikoniškų fleksinių klasių išvestinių formų. Be to, tiriamojoje šnekteje esama sinkretinių, t. y. kelias funkcijas atliekančių, formų.

VERTIKALUSIS (FORMŲ) SINKRETIZMAS

Varėnos šnekteje linksnių sinkretizmas, arba suvienodėjimas, pastebimas ne tik vienoje konkrečioje paradigmoje (vertikaliai), bet ir keliose skirtingose paradigmos (horizontaliai).

(18) “The presupposition here is that there are universal patterns of naturalness for specific categories (e. g. <...> that the singular is likely to be unmarked with relation to the plural and the dual in nouns, and so on). A maximally natural morphological process must not conflict with these principles of universal markedness, and so must not add affixes for the singular of nouns, for instance” [1, 59].

Linksnių formų sinkretizmas, atsiradęs, A. Rosino [14, 42] teigimu, dėl žodžio galo fonologinių pakitimų ir dėl morfologijos raidos tendencijų, suprantamas kaip funkcinis skirtingų morfemų sujungimas [plg.: 9, 355; 10, 638; 2, 34].

Varėnos šnektos daiktavardžių sinkretinės linksnių formos pateikiamos 2-oje lentelėje (19).

2 lentelė. Sinkretinės linksnių formos

Fleksinė klasė	Skaičius	Sinkretinės formos
<i>a</i>	Vns.	–
	Dgs.	–
<i>īa₁, īa₂</i>	Vns.	V. ≠ K. ≠ N. ≠ G. ≠ Įn. ≠ Vt. = Š. ≠ Il.
	Dgs.	V. = Š. ≠ K. ≠ N. ≠ G. ≠ Įn. ≠ Vt. ≠ Il.
<i>ā, īā, ē, ī, C_f</i>	Vns.	–
	Dgs.	V. = Š. ≠ K. ≠ N. = Įn. ≠ G. ≠ Vt. ≠ Il.
<i>i_m</i>	Vns.	V. ≠ K. ≠ N. = Įn. ≠ G. ≠ Vt. ≠ Il. ≠ Š.
	Dgs.	V. = Š. ≠ K. ≠ N. ≠ G. ≠ Įn. ≠ Vt. ≠ Il.
<i>u, īu</i>	Vns.	–
	Dgs.	V. = Š. ≠ K. ≠ N. ≠ G. ≠ Įn. ≠ Vt. ≠ Il.
<i>C_m</i>	Vns.	V. ≠ K. ≠ N. = Įn. ≠ G. ≠ Vt. ≠ Il. ≠ Š.
	Dgs.	V. = Š. ≠ K. ≠ N. = Įn. ≠ G. ≠ Vt. ≠ Il.

Kaip matyti iš 2-os lentelės, *a* kamieno daiktavardžiai neturi nė vienos sinkretinės vienaskaitos ir daugiskaitos formos. *ā, īā, ē, ī, C_f, u, īu* kamienų daiktavardžiai neturi nė vienos sinkretinės vienaskaitos formos.

Varėnos šnekte į vieną formalų linksnį sinkretizuotas:

a) *īa₁, īa₂* fleksinių klasių vienaskaitos [VIETININKAS-ŠAUKSMININKAS], plg.: *kelī, kambarī, švetī, *stasī*;

b) *ā, īā, ē, ī, C_f, C_m* fleksinių klasių daugiskaitos [NAUDININKAS-ĮNAGININKAS], plg.: *dainóm, mařčóm, žo.lėm, akiñ, seseriñ, vandeniñ*;

c) *i_m, C_m* fleksinių klasių vienaskaitos [NAUDININKAS-ĮNAGININKAS], plg.: *dė.bešu, vándeñu*;

d) *īa₁, īa₂, ā, īā, ē, i_m, ī, u, īu, C_m, C_f* fleksinių klasių daugiskaitos [VARDININKAS-ŠAUKSMININKAS], plg.: *kelei, rugei, daĩno.s, mařčo.s, žo.lė.s, dė.besi.s, á.ki.s, su.nai, špiečėi, šini.s, sė.seri.s*.

Akivaizdu, kad sinkretinės linksnių formos vienaskaitos ir daugiskaitos paradigmose pasiskirsto nevienodai [plg. 14, 42], taigi galima skirti du vienaskaitos ir du daugiskaitos tipus.

Varėnos šnekte vienaskaitos paradigimų tipai yra šie:

1. Paradigmos su į vieną formalų linksnį sinkretizuotu vietininku-šauksmininku, t. y. V. ≠ K. ≠ N. ≠ G. ≠ Įn. ≠ Vt. = Š. ≠ Il.; šiam tipui priklauso *īa₁, īa₂* fleksinių klasių paradigmos.

2. Paradigmos su į vieną formalų linksnį sinkretizuotu naudininku-įnagininku, t. y. V. ≠ K. ≠ N. = Įn. ≠ G. ≠ Vt. ≠ Il. ≠ Š.; šiam tipui priklauso *i_m, C_m* fleksinių klasių paradigmos.

(19) Aprašant šnektos fleksinių formų sinkretizmą remiamasi oksitoninio kirčiavimo daiktavardžių paradigmomis, kurios šnekte yra gerai atstovaujamos.

Tiriamosios šnektos daiktavardžių formų sinkretizmas dar labiau sumažėtų iš linksnių sistemos pašalinus šauksmininką – tuomet būtų tik vienas vienaskaitos paradigmų tipas, t. y. paradigmos su sinkretizuotu naudininku-įnagininku, t. y. $V. \neq K. \neq N. = \text{Įn.} \neq G. \neq \text{Vt.} \neq \text{II.} \neq \text{Š.}$ Šiam tipui priklauso i_m, C_m fleksinių klasių paradigmos. Kaip matyti, į jį patenka tik mišriojo linksniavimo daiktavardžiai, nepatenka vyriškojo ir moteriškojo linksniavimo daiktavardžiai.

Daugiskaitos paradigmų tipai šnekte yra tokie:

1. Paradigmos su į vieną formalų linksnį sinkretizuotu vardininku-šauksmininku, t. y. $V. = \text{Š.} \neq K. \neq N. \neq G. \neq \text{Įn.} \neq \text{Vt.} \neq \text{II.}$; šiam tipui priklauso i_{a_1}, i_{a_2}, i_m ir u, iu fleksinių klasių paradigmos.

2. Paradigmos su į vieną formalų linksnį sinkretizuotu vardininku-šauksmininku ir naudininku-įnagininku, t. y. $V. = \text{Š.} \neq K. \neq N. = \text{Įn.} \neq G. \neq \text{Vt.} \neq \text{II.}$; šiam tipui priklauso $\bar{a}, i\bar{a}, \bar{e}, i_f, C_m, C_f$ fleksinių klasių paradigmos.

Iš šnektos linksniavimo sistemos pašalinę šauksmininką, vietoj dviejų daugiskaitos paradigmų tipų turėtume vieną su sinkretizuotu naudininku-įnagininku, t. y. $V. \neq K. \neq N. = \text{Įn.} \neq G. \neq \text{Vt.} \neq \text{II.}$ Šiam tipui priklausytų $\bar{a}, i\bar{a}, \bar{e}, i_f, C_m, C_f$ fleksinių klasių paradigmos.

i_{a_1}, i_{a_2}, i_m ir u, iu fleksinių klasių paradigmos, be vardininko-šauksmininko, daugiau sinkretinių formų neturi, taigi sinkretizmas nėra būdingas.

Varėnos šnektos daiktavardžių formų vertikaliojo sinkretizmo analizė parodė, kad šnekte fleksinių klasių paradigmos dėl mažo sinkretinių formų buvimo yra geriau diferencijuotos, taigi ir natūralesnės, palyginti su Jonišio [5, 103–105], šiaurinių širvintiškių [12, 61–69], Šaukėnų [13, 59–60] šnektų, latvių bendrinės kalbos [14, 42–44] daiktavardžio formomis.

HORIZONTALUSIS (GALŪNIŲ) SINKRETIZMAS

Aptarus Varėnos šnektos vertikalųjį daiktavardžio linksnių formų sinkretizmą, tikslinga pereiti prie horizontaliojo sinkretizmo, t. y. visų kamienų tų pačių linksnių formų galūnių, arba gramatinių morfemų, analizės. Dėl žodžio galo fonologinių pakitimų atsiradusios vienodos daiktavardžių gramatinės morfemos (kaip ir sinkretinės linksnių formos) siejamos su daugiareikšmiškumu, taigi ir mažesniu natūralumu.

Tiriamojoje šnekte horizontaliai sinkretizuotos šios linksnių formų gramatinės morfemos:

1. $-as/ (-es/)$, kurią turi a, i_{a_1} fleksinių klasių vienaskaitos vardininkas, plg.: *nà.m-as, kė.l-es*.
2. $-ĩs/$, kurią turi i_{a_2}, i_m fleksinių klasių vienaskaitos vardininkas, plg.: *rug-ĩs, debes-ĩs* (20).
3. $-ūs/$, kurią turi u, iu fleksinių klasių vienaskaitos vardininkas, plg.: *sun-ūs, špieč-ūs*.
4. $-uõ/$, kurią turi C_m, C_f fleksinių klasių vienaskaitos vardininkas, plg.: *vand-uõ, ses-uõ*.
5. $-o./$, kurią turi $a, i_{a_1}, i_{a_2}, i_m, C_m$ fleksinių klasių vienaskaitos kilmininkas, plg.: *nà.m-o., kė.l-o., rūg-o., dē.beš-o., vāndeñ-o..*
6. $-õs/$, kurią turi $\bar{a}, i\bar{a}$ fleksinių klasių vienaskaitos kilmininkas, plg.: *dain-õs, maĩc-õs*.
7. $-āūs/$, kurią turi u, iu fleksinių klasių vienaskaitos kilmininkas, plg.: *su.n-āūs, špiec-āūs*.
8. $-u/$, kurią turi $a, i_{a_1}, i_{a_2}, i_m, u, iu, C_m$ fleksinių klasių vienaskaitos naudininkas, plg.: *nà.m-u, kė.l-u, rūg-u, dē.beš-u, sūn-u, špieč-u, vāndeñ-u*.
9. $-ai/ (-ei/)$, kurią turi $\bar{a}, i\bar{a}, \bar{e}, i_f, C_f$ fleksinių klasių vienaskaitos naudininkas, plg.: *daĩn-ai, maĩc-ei, žõl-ai, à.k-ei, sē.ser-ei*.

(20) Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, apžvelgiant šnektos horizontalųjį sinkretizmą, i_m kamieno atstovu imama daiktavardžio forma *debes-ĩs* dėl dažnesnio vartojimo ir platesnio paplitimo. Daiktavardžio formos *debesis, vagis, dancis* palyginti retos šnekte.

10. /-u./, kurią turi *a*, *ia*₁, *ā*, *iā*, *u*, *iu* fleksiųjų klasių vienaskaitos galininkas, plg.: *nā.m-u.*, *kā.l̄-u.*, *daīn-u.*, *mařc̄-u.*, *sūr̄n-u.*, *špieč̄-u.*

11. /-i./, kurią turi *ia*₂, *ē*, *i*_m, *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių vienaskaitos galininkas, plg.: *rūg-i.*, *žōl-bi.*, *dā.bes-i.*, *ā.k-i.*, *vānden-i.*, *sā.ser-i.*

12. /-ul/, kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *a*, *iā*, *iu* fleksiųjų klasių vienaskaitos įnagininkas, plg.: *nam-ū*, *kel-ū*, *rug-ū*, *dain-ū*, *mařc̄-u*, *špieč̄-ū*.

13. /-ul/, kurią turi *i*_m, *C_m* fleksiųjų klasių vienaskaitos įnagininkas, plg.: *dā.bes̄-u*, *vān-deñ-u*.

14. /-iñ/, kurią turi *i*_f, *C_f* fleksiųjų klasių vienaskaitos įnagininkas, plg.: *ak-iñ*, *seser-iñ*.

15. /-ĩ/, kurią turi *ia*₁, *ia*₂, *i*_m, *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių vienaskaitos vietininkas, plg.: *kel-ĩ*, *kambar-ĩ*, *debes-ĩ*, *ak-ĩ*, *vānden-ĩ*, *seser-ĩ*.

16. /-ōĩ/, kurią turi *a*, *iā* fleksiųjų klasių vienaskaitos vietininkas, plg.: *dain-ōĩ*, *mařc̄-ōĩ*.

17. /-añ/ (/ -eñ/), kurią turi *a*, *ia*₁ fleksiųjų klasių vienaskaitos iliatyvas, plg.: *nam-añ*, *kel-eñ*.

18. /-iñ/, kurią turi *ia*₂, *i*_m, *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių vienaskaitos iliatyvas, plg.: *kambar-iñ*, *debes-iñ*, *ak-iñ*, *vānden-iñ*, *seser-iñ*.

19. /-ōn/, kurią turi *ā*, *iā* fleksiųjų klasių vienaskaitos iliatyvas, plg.: *dain-ōn*, *mařc̄-ōn*.

20. /-uñ/, kurią turi *u*, *iu* fleksiųjų klasių vienaskaitos iliatyvas, plg.: *dang-uñ*, *špieč̄-uñ*.

21. /-aĩ/ (/ -eĩ/), kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *u*, *iu* fleksiųjų klasių daugiskaitos vardininkas, plg.: *nam-aĩ*, *kel-eĩ*, *rug-eĩ*, *su.n-aĩ*, *špieč̄-eĩ*.

22. /-o.s/, kurią turi *ā*, *iā* fleksiųjų klasių daugiskaitos vardininkas, plg.: *daīn-o.s*, *mařc̄-o.s*.

23. /-i.s/, kurią turi *i*_m, *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių daugiskaitos vardininkas, plg.: *dā.bes-i.s*, *ā.k-i.s*, *vānden-i.s*, *sā.ser-i.s*.

24. /-ūr/, kurią turi visų fleksiųjų klasių daugiskaitos kilmininkas, plg.: *nam-ūr*, *kel-ūr*, *rug-ūr*, *dain-ūr*, *mařc̄-ūr*, *žo.l-ūr*, *debes-ūr*, *ak-ūr*, *su.n-ūr*, *špieč̄-ūr*, *vānden-ūr*, *seser-ūr*.

25. /-ám/ (/ -ėm/), kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *i*_m, *u*, *iu* fleksiųjų klasių daugiskaitos naudininkas, plg.: *nam-ám*, *kel-ėm*, *rug-ėm*, *debes-ėm*, *su.n-ám*, *špieč̄-ėm*.

26. /-óm/, kurią turi *ā*, *iā* fleksiųjų klasių daugiskaitos naudininkas, plg.: *dain-óm*, *mařc̄-óm*.

27. /-iñ/, kurią turi *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių daugiskaitos naudininkas, plg.: *ak-iñ*, *vānden-iñ*, *seser-iñ*.

28. /-ūs/, kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *iu* fleksiųjų klasių daugiskaitos galininkas, plg.: *nam-ūs*, *kel-ūs*, *rug-ūs*, *špieč̄-ūs*.

29. /-às/ (/ -ès/), kurią turi *ā*, *iā*, *ē* fleksiųjų klasių daugiskaitos galininkas, plg.: *dain-às*, *mařc̄-ès*, *žo.l-às*.

30. /-is/, kurią turi *i*_m, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių daugiskaitos galininkas, plg.: *dā.bes-is*, *vānden-is*, *sā.ser-is*.

31. /-aĩs/ (/ -eĩs/), kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *u*, *iu* fleksiųjų klasių daugiskaitos įnagininkas, plg.: *nam-aĩs*, *kel-eĩs*, *rug-eĩs*, *su.n-aĩs*, *špieč̄-eĩs*.

32. /-ōm/, kurią turi *ā*, *iā* fleksiųjų klasių daugiskaitos įnagininkas, plg.: *dain-ōm*, *mařc̄-ōm*.

33. /-iñ/, kurią turi *i*_m, *i*_f, *C_m*, *C_f* fleksiųjų klasių daugiskaitos įnagininkas, plg.: *debes-iñ*, *ak-iñ*, *vānden-iñ*, *seser-iñ*.

34. /-úosa/, kurią turi *a*, *ia*₁, *ia*₂, *u*, *iu* fleksiųjų klasių daugiskaitos vietininkas, plg.: *nam-úosa*, *kel-úosa*, *rug-úosa*, *dang-úosa*, *špieč̄-úosa*.

35. /-ósa/, kurią turi *a*, *iā* fleksinių klasių daugiskaitos vietininkas, plg.: *dain-ósa*, *mařc-ósa*.

36. /-řsa/, kurią turi *i_m*, *i_f*, *C_m*, *C_f* fleksinių klasių daugiskaitos vietininkas, plg.: *debes-řsa*, *ak-řsa*, *vanden-řsa*, *seser-řsa*.

37. /-uóсна/, kurią turi *a*, *i_{a1}*, *i_{a2}*, *u*, *i_u* fleksinių klasių daugiskaitos iliatyvas, plg.: *nam-uóсна*, *kel-uóсна*, *ruę-uóсна*, *dang-uóсна*, *špiec-uóсна*.

38. /-óсна/, kurią turi *a*, *iā* fleksinių klasių daugiskaitos iliatyvas, plg.: *dain-óсна*, *mařc-óсна*.

39. /-řсна/, kurią turi *i_m*, *i_f*, *C_m*, *C_f* fleksinių klasių daugiskaitos iliatyvas, plg.: *debes-řсна*, *ak-řсна*, *vanden-řсна*, *seser-řсна*.

Kaip matyti, Varėnos šnekteje tik daugiskaitos kilmininkas turi vieną sinkretinę galūnę /-ūr/, kurią galima vadinti superstabilium žymikliu [plg. 14, 44] (23). Tokiu žymikliu galėtume laikyti ir vienaskaitos naudininko gramatinę morfemą /-u/ resp. /-ai/ (/ -ei/).

Visų kamienų daiktavardžio linksnių formų gramatinių morfemų (galūnių) lyginimas rodo, kad tiriamojoje šnekteje visi linksniai (tiek vienaskaitos, tiek daugiskaitos) turi sinkretinių formų. Taigi galima daryti išvadą, kad nepakankamai gerai yra atstovaujami kamienų požymiai. Be to, šnektos horizontalusis linksnių sinkretizmas gerokai didesnis už vertikalųjį, o tai reiškia, kad fleksinės klasės linkusios ne tik suartėti, bet ir supanašėti.

IŠVADOS

1. Varėnos šnektos daiktavardžio fleksinės formos ne visada optimaliai koduojamos kategorijoje, taigi morfologinis procesas nėra maksimaliai natūralus.

2. Vertikalusis (daiktavardžio formų) sinkretizmas parodė, kad šnekteje yra vienas vienaskaitos paradigmos tipas, t. y. paradigmos su į vieną formalų linksnį sinkretizuotu naudininku-įnagininku, t. y. $V \neq K \neq N = \text{Įn} \neq G \neq \text{Vt} \neq \text{Il} \neq \text{Š}$. (šiam tipui priklauso *i_m*, *C_m* fleksinių klasių paradigmos) ir vienas daugiskaitos paradigmos tipas, t. y. paradigmos su sinkretizuotu naudininku-įnagininku, t. y. $V \neq K \neq N = \text{Įn} \neq G \neq \text{Vt} \neq \text{Il}$. (šiam tipui priklausytų *ā*, *iā*, *ē*, *i_f*, *C_m*, *C_f* fleksinių klasių paradigmos).

3. Horizontalusis (daiktavardžio formų gramatinių morfemų) sinkretizmas parodė, kad tiriamojoje šnekteje visi linksniai (tiek vienaskaitos, tiek daugiskaitos) turi sinkretinių formų, vadinasi, nepakankamai gerai atstovaujami kamienų požymiai; be to, kaip matyti, šnektos horizontalusis linksnių sinkretizmas gerokai didesnis už vertikalųjį, o tai reiškia, kad fleksinės klasės linkusios ne tik suartėti, bet ir supanašėti.

4. Varėnos šnekteje egzistuoja superstabilūs žymikliai. Visi vyriškosios giminės daiktavardžiai turi superstabilų, vadinasi, ir produktyvų, vienaskaitos naudininko žymiklį /-u/, o visi moteriškosios giminės daiktavardžiai turi superstabilų vienaskaitos naudininko žymiklį /-ai/ (/ -ei/).

5. Varėnos šnektos fleksinių formų analizė parodė, kad ne visas morfologinis procesas (fleksinės formos) yra skaidrus – šnekteje esama neikoniškų ir sinkretinių formų, todėl netikslu būtų šnektos fleksinę sistemą laikyti idealiai natūralia.

Literatūra

- [1] BAUER, Laurie. *Morphological Productivity*. Cambridge: University Press, 2003.
- [2] CORBETT, Greville G. The canonical approach in typology. *Linguistic Diversity and Language Theories*. Edited by Z. Frajzyngier, A. Hodges, D. S. Rood. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005, p. 25–50.
- [3] DRESSLER, Wolfgang Ulrich. Interactions between Iconicity and Other Semiotic Parameters in Language. *Iconicity in Language*. Edited by R. Simone. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995, p. 21–38.
- [4] DRESSLER, Wolfgang Ulrich. Naturalness. In: G. E. Booij, Ch. Lehmann, J. Mugdan. *Morphologie / Morphology: Ein Internationales Handbuch Zur Flexion Und Wortbildung / An International Handbook on Inflection and Word-Formation 1*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000, p. 288–296.
- [5] KAIKARYTĖ, Aušra. *Joniškio šnektos daiktavardžio linksniavimo sistema: daktaro disertacija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010.
- [6] KOEFOED, Geert; VAN MARLE, Jaap. Productivity. In: G. E. Booij, Ch. Lehmann, J. Mugdan. *Morphologie / Morphology: Ein Internationales Handbuch Zur Flexion Und Wortbildung / An International Handbook on Inflection and Word-Formation 1*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000, p. 303–311.
- [7] LINM – *Leitmotifs in Natural Morphology by Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl and Wolfgang Ullrich Wurzel*. Edited by W. U. Dressler. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1987.
- [8] LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas (I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas*. Redaktorių kolegija: G. Naktinienė (vyr. redaktorė), J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga per internetą: <www.lkz.lt>.
- [9] LURAGHI, Silvia. Patterns of case syncretism in Indo-European languages. *Papers from the 7th International Conference on Historical Linguistics*. Edited by A. Giacalone Ramat, O. Carruba, G. Bernini. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1987, p. 355–372.
- [10] LURAGHI, Silvia. Synkretismus. In: G. E. Booij, Ch. Lehmann, J. Mugdan. *Morphologie / Morphology: Ein Internationales Handbuch Zur Flexion Und Wortbildung / An International Handbook on Inflection and Word-Formation 1*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000, p. 638–646.
- [11] MAYERTHALER, Willi. *Morphological Naturalness*. Ann Arbor: Karoma, 1988.
- [12] MARKEVIČIUS, Aurimas. *Šiaurinių širvintiškių daiktavardžio linksniavimas ir jo istorija: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009.
- [13] ROSINAS, Albertas. Linksnių sinkretizmo ir analogijos vaidmuo kai kurių linksnių formų raidoje. *Baltistica*, 2000, t. 35, Nr. 1, p. 59–74.
- [14] ROSINAS, Albertas. *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema: sinchronija ir diachronija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- [15] SONESSON, Göran. Prolegomena to a general theory of iconicity. *Naturalness and Iconicity in Language*. Edited by K. Willems, L. de Cuypere. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2008, p. 47–72.
- [16] TUOMIENĖ, Nijolė. *Ramaškonių šnektos daiktavardis: sociolingvistinis tyrimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010.
- [17] WURZEL, Wolfgang Ullrich. System-dependent morphological naturalness in inflection. *Leitmotifs in Natural Morphology by Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl and Wolfgang Ullrich Wurzel*. Edited by W. U. Dressler. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1987, p. 59–96.
- [18] WURZEL, Wolfgang Ullrich. *Inflectional Morphology and Naturalness*. Dordrecht: Kluwer, 1989.

VITALIJA KARACIEJŪTĖ

Naturalness of morphological process (inflectional forms) in Varėna subdialect

Summary

The naturalness of morphological process (inflectional forms) in Varėna subdialect has not been researched and described so far. The goal of the article is to establish the transparency of the whole morphological process (inflectional forms) of nouns of this subdialect; following the principles of the theory of natural morphology, to evaluate and describe constructional iconicity of case forms, syncretism of noun forms (vertical) and inflections (horizontal). The analysis of inflectional forms in Varėna subdialect shows that not the whole morphological process (inflectional forms) is transparent – there are also non-iconic and synchronic forms in Varėna subdialect. Therefore, it would be inaccurate to consider the inflectional system of the subdialect as ideally natural.

Key words: Varėna subdialect, natural morphology, constructive iconicity of case forms, vertical (form) syncretism, horizontal (inflectional) syncretism